

dr. sc. Nada Bezić
Hrvatski glazbeni zavod
Zagreb
nabezic@gmail.com

Od Penkale do Jugotona. Topografija diskografske industrije u Zagrebu

MUD, Sarajevo, 10. 12. 2022.

<https://www.ief.hr/istrazivanja/znanstveni-projekti/diskograf/>

Diskografska industrija u Hrvatskoj od 1927. do kraja 1950-ih

HRVATSKA E-DISKOGRAFIJA

PRODAJNI KATALOZI

IZVJEŠTAJI

SLUŠAONICE I RADIJSKI
PRILOZI

NOVOSTI

PUBLIKACIJE I IZLAGANJA

SURADNICI NA PROJEKTU

KONTAKT

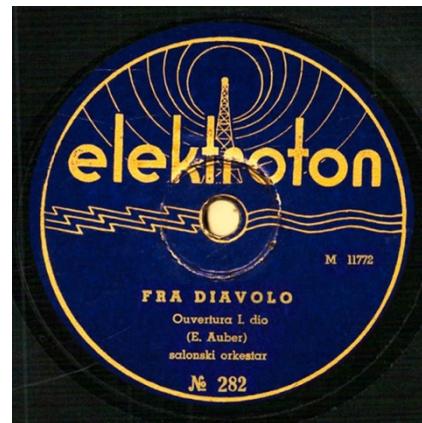
Diskografska industrija u Hrvatskoj od 1927. do kraja 1950-ih

prvo znanstveno istraživanje diskografske industrije u Hrvatskoj

1927 – kraj 1950-ih = razdoblje šelak ploča proizvedenih u tri tvornice
u Zagrebu

oko 1.200 ploča

oko 600

oko 900

Diskografska industrija u Hrvatskoj od 1927. do kraja 1950-ih

baza podataka **Hrvatska e-diskografija** (*repozitorij.dief.eu*)

više od 2000 ploča i 7000 snimaka

lokacije ploča: Hrvatska, bivša Jugoslavija (Beograd, Ljubljana) i SAD

Projekt

HRVATSKA E-DISKOGRAFIJA	6628
↓ F i ... [1]	

Lokalitet

Zagreb	1678
Prag	1
↓ F i ... [2]	

Vrsta građe

zvučni zapis	4926
gramofonska ploča	1682
↓ F i ... [2]	

Zbirka

Hrvatska e-diskografija	6628
↓ F i ... [1]	

Neapolitanske noći

Naslov Neapolitanske noći
Podnaslov (Neapolitanische Nächte)
Autor Zamecnik
Izvođač (ansambel) Veliki salon ork. s havajskom gitarom
Podaci o odgovornosti (osoba) Zamecnik, John Stephan [skladatelj/ica]
Nakladnički broj Z-2147
Broj matrice C 4649
Osnovni izvor najlepjnica_ploče_u_zbirci_Gradskog_muzeja
Zbirka Sisak
Projekt Hrvatska e-diskografija
Naslov ploče HRVATSKA E-DISKOGRAFIJA
Neapolitanske noći ; Ponoćni valcer

361

Edison Bell Penkala – reklama za gramofonski salon
u Ilici 5, Oktogon

„GLAZBA CIJELOG SVIJETA“

= „DOM SREĆE”

„Domaća glazba
za zabavu u Vašem domu”

„GLAZBA CIJELOG SVIJETA”

1. Edison Bell Penkala, 1926-1937

1924. **Edison Bell International Ltd. (London)** ogranačak u Zagrebu

1926. **Edison Bell International Ltd.**

+ zagrebačka tvornica pisaćeg pribora **Penkala**
= **Edison Bell Penkala, d.d.**

1927. proizvodnja gramofonskih ploča u Hrvatskoj

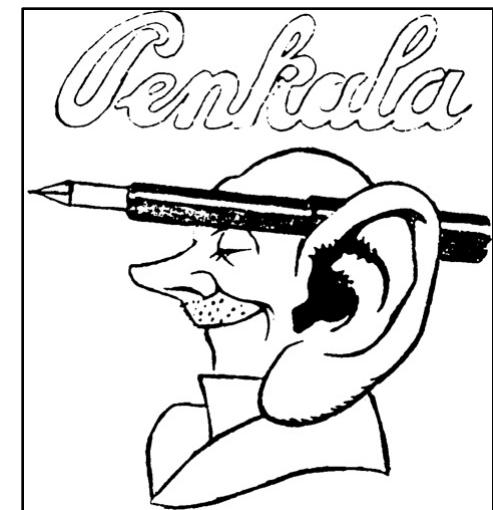
Slavoljub Eduard Penkala (1871-1922)

hrvatski kemičar i izumitelj poljskog podjetla

Izumi:
automatska mehanička olovka, 1906.
nalivpero s čvrstom tintom
usavršio materijal za gramofonske ploče
patentirao posebnu gramofonsku iglu
prvi hrvatski avion, 1910.
itd.

Slavoljub Eduard Penkala (1871-1922)

logotip

2. Elektroton, 1938.-1947.

1937. Odeon-Parlaphon ogranač u Ljubljani

1938. zagrebački ogranač - Elektroton

nakon 1945. nacionalizacija

3. Jugoton, 1947.- (od 1991. Croatia Records)

prva i najveća tvornica ploča u Jugoslaviji

Glazbena topografija

= sveukupnost lokacija pojavnosti glazbe:

mjesta na kojima se glazba

sluša ili izvodi,

podučava

mjesta koja omogućavaju distribuciju glazbe,
notnog ili zvučnog zapisa te instrumenata

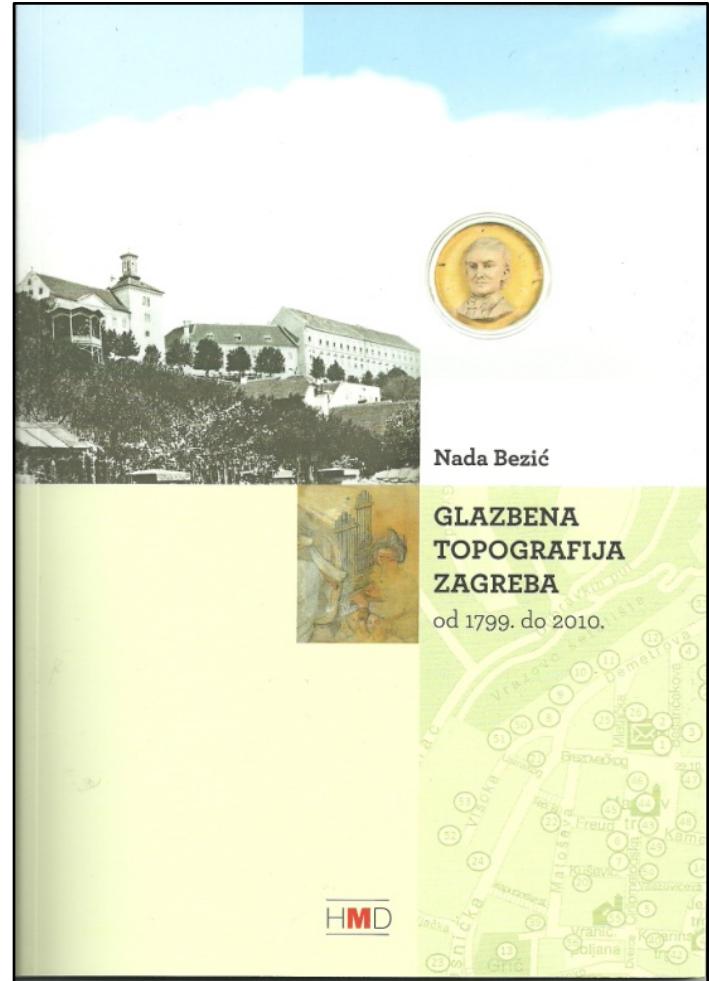
mjesta koja čuvaju spomen na glazbenike

kroz spomen-obilježja

Nada Bezić

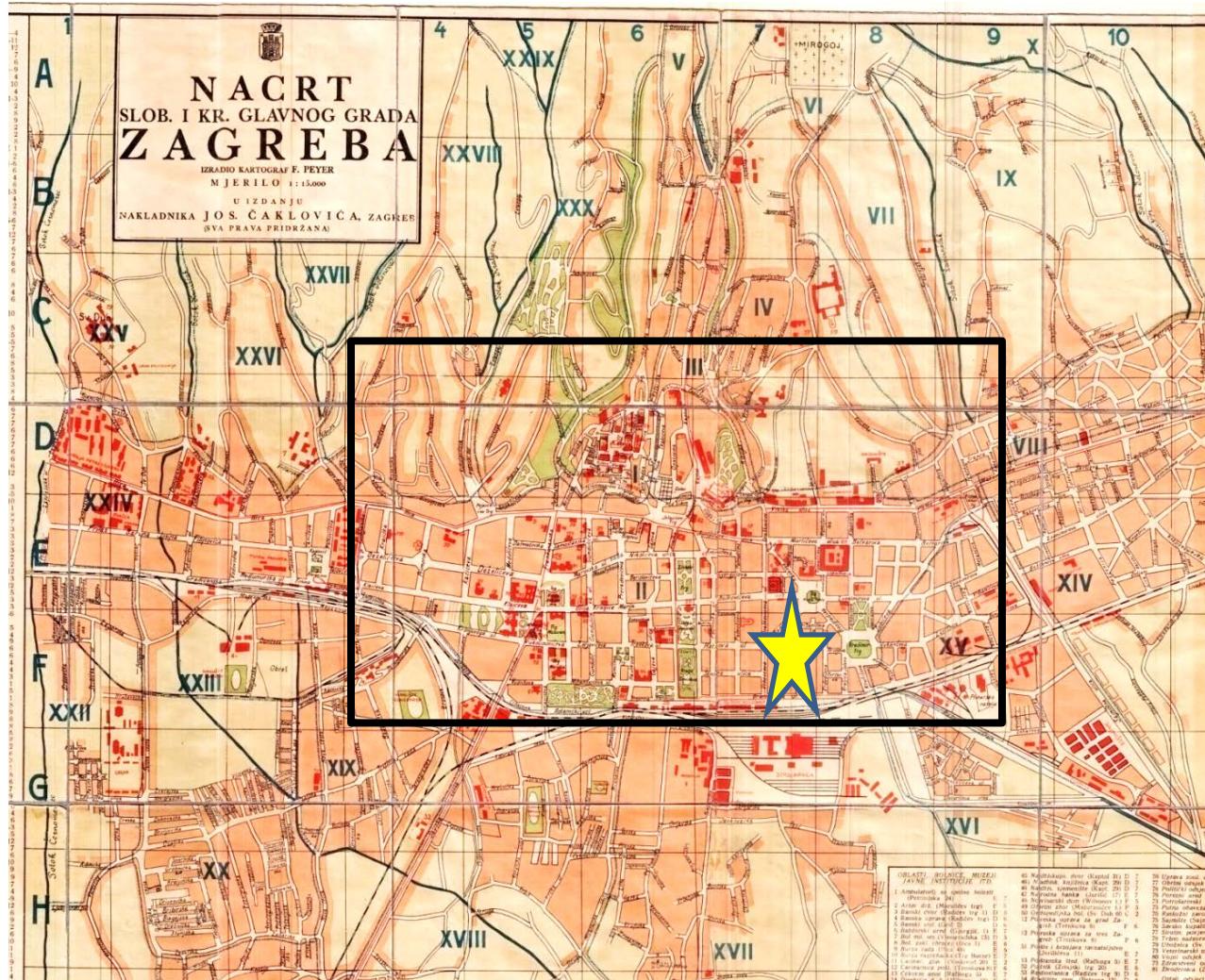
*Glazbena topografija Zagreba od 1799.
do 2010. : prostori muziciranja i
spomen-obilježja*

Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo,
2012.

Topografija diskografske industrije u Zagrebu

1. Proizvodnja: tvornice, studio za snimanje
2. Prodaja: specijalizirane trgovine ploča i gramofona
3. Emitiranje: radio postaja
4. Slušanje: javna mjesta, građanski domovi

1927.
1. tvornica Edison Bell Penkala

Edison Bell Penkala

Branimirova ulica 43

1910. arhitekti Hönigsberg & Deutsch

investitor: "Edmund Moster i drug"

1919.-1922. nadogradnja: Rudolf Lubynski

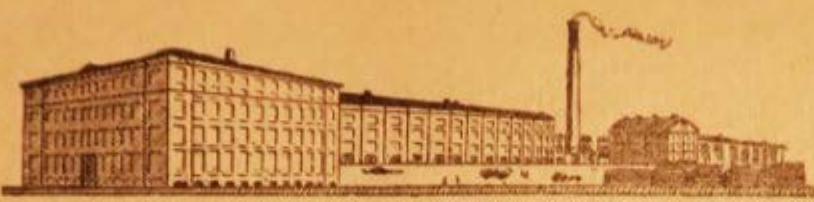
TVORNICA I CENTRALA
ZAGREB

TELEGRAMI: EDIBELL
TELEF. INTER.: 3812, 3813

BANKOVNA VEZA:
PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA
ZAGREB
RAČUN POŠTANSKE ŠTEDIONICE
ZAGREB 36.028

NAJBOLJA DOMAĆA PLOČA
U SVIM JEZICIMA

EDISON BELL PENKALA LTD.

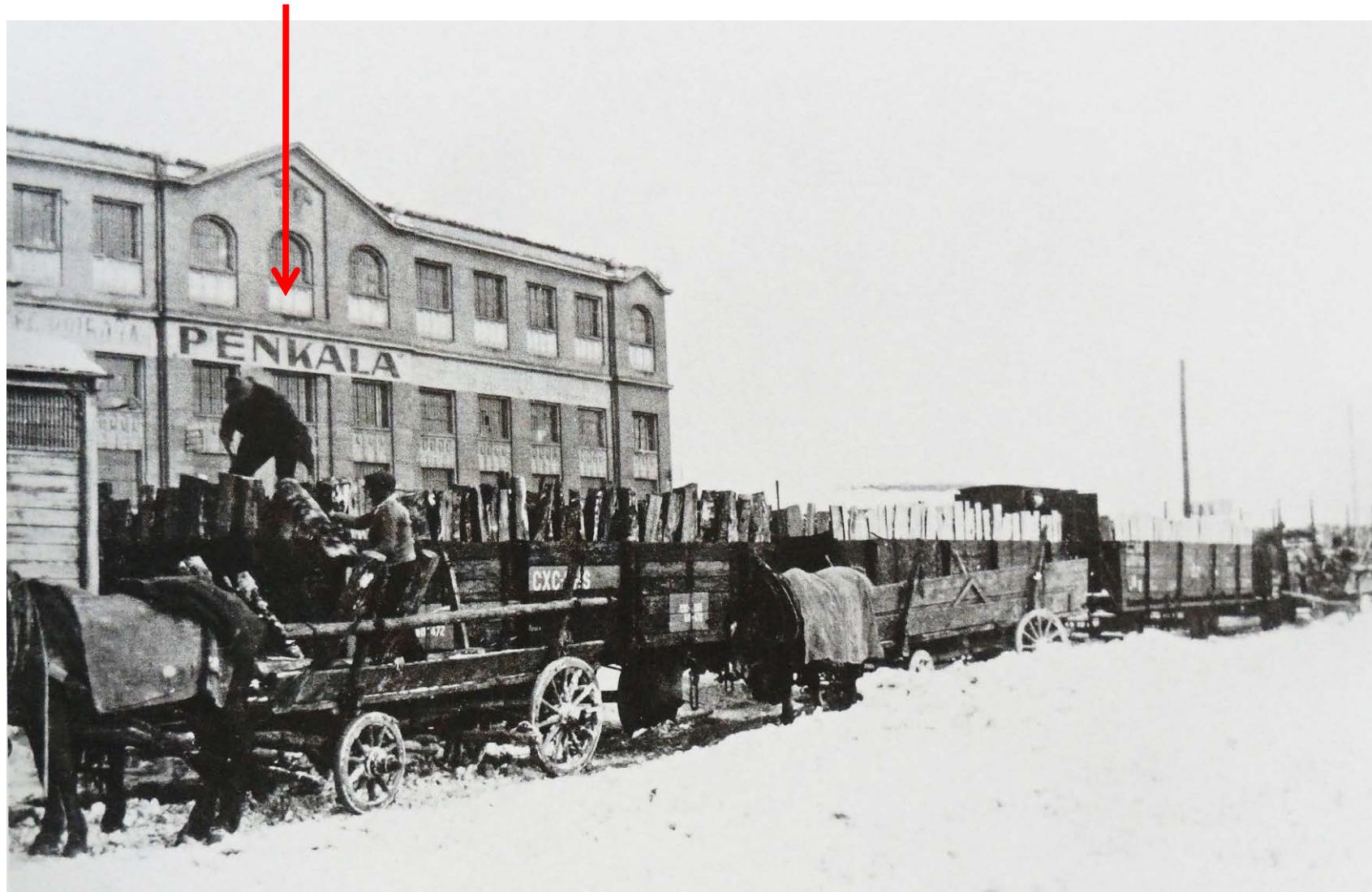
ZAGREB
(JUGOSLAVIJA)

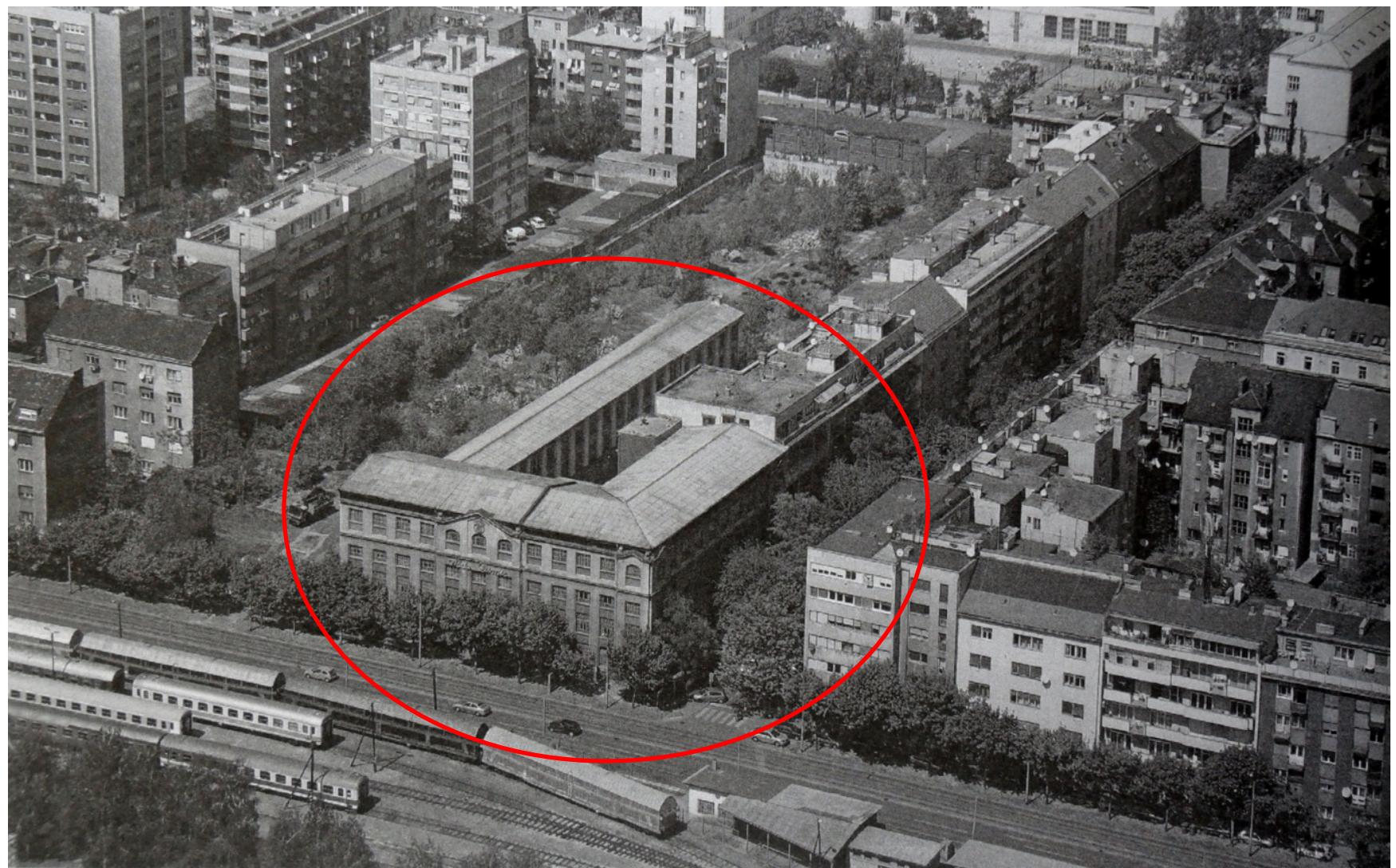
ZAGREB,

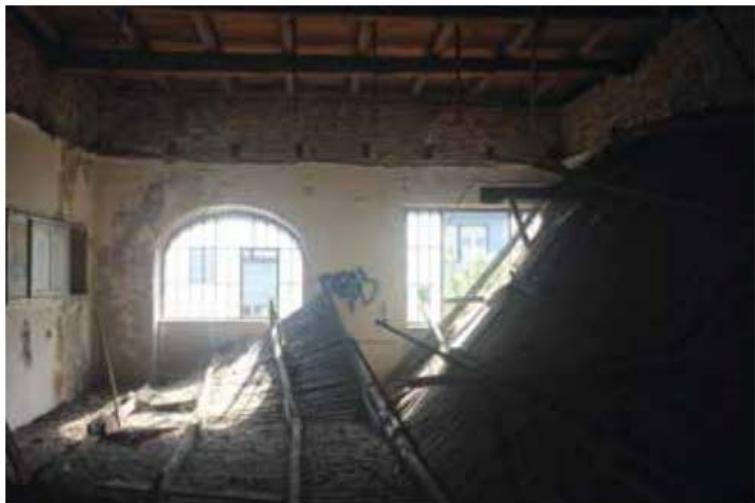
JEDINA I KOMPLETNA
TVORNICA GRAMOFONA I
GRAMOFONSKIH PLOČA
U JUGOSLAVIJI
NAJVEĆE STOVARISTE TT,
„HIS MASTER'S VOICE“
„COLUMBIA“
„EDISON BELL, LONDON“

CODES:
RUDOLF MOSSE
A. B. C. 5TH EDIT.

PENKALA

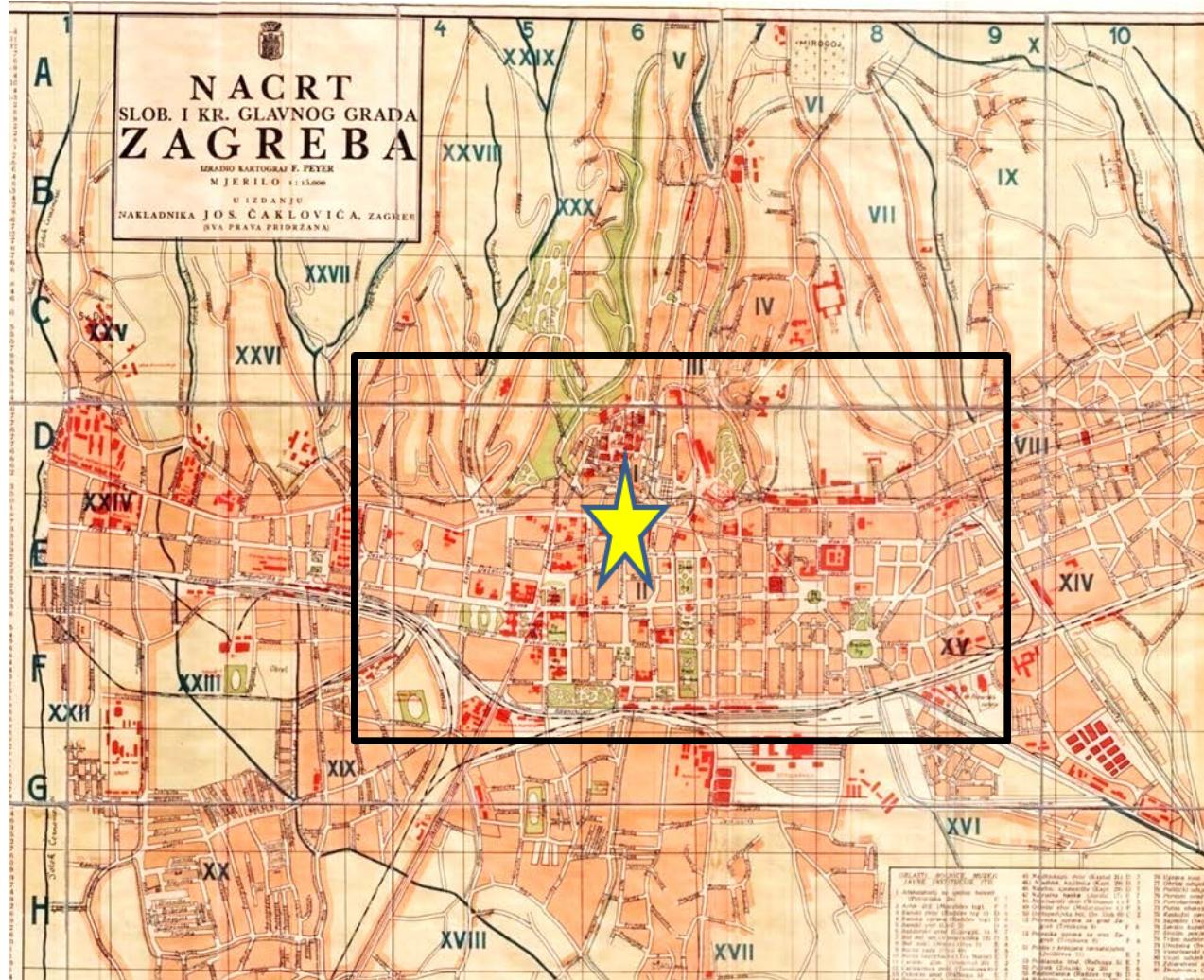

bivša tvornica "Nada Dimić"

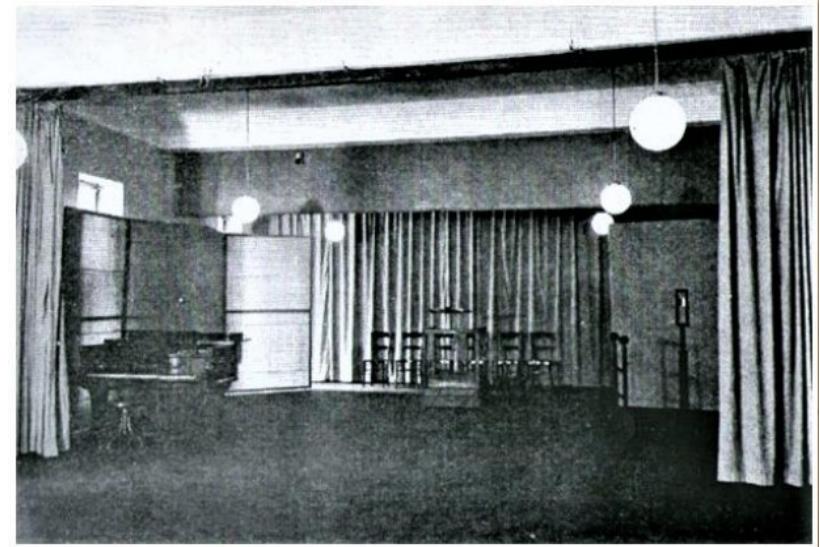
hrvatska industrijska baština...

1927

1. studio tvornice Edison Bell Penkala

Edison Bell Penkala

studio za snimanje 1927-1933

Teslina 7, danas Zagrebačko kazalište mladih

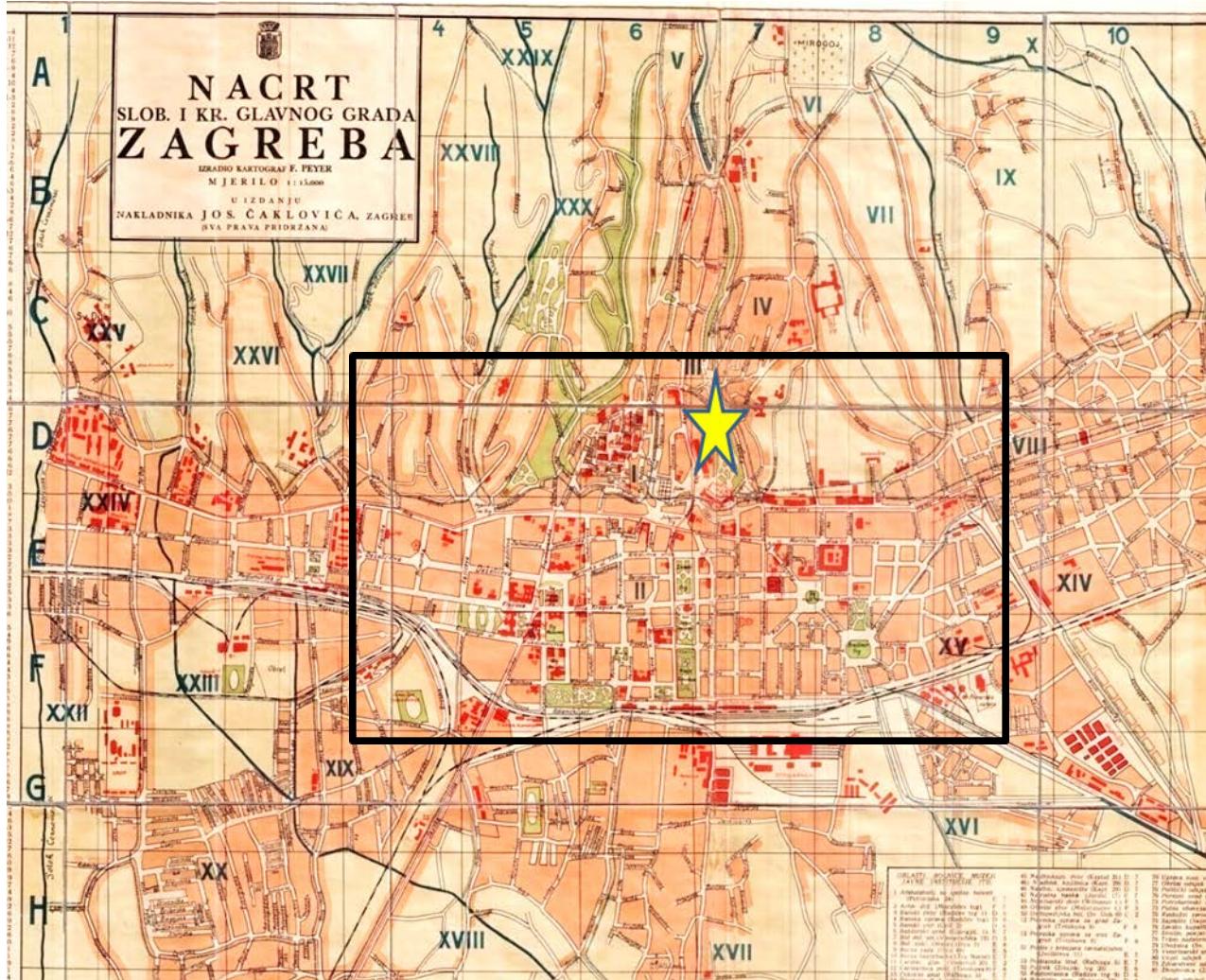
„Veliki uspjeh Čiče Ilije u Zagrebu”

časopis *Kulisa*, 1928.

Čiča Ilija Stanojević (1859-1930),
srpski komičar,
snimao je za EBP

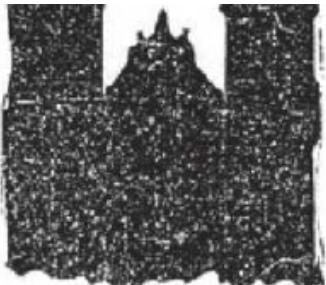
“Slavni beogradski glumac (...) pjevao je ovih dana kod tvrtke Edison Bell-Benkala [sic] u gramofon”

1927

1. snimanje izvan studija Edison Bell Penkala – katedrala

obavit će domaća tvornica gramofona
i gramofonskih ploča EDISON BELL
PENKALA Ltd. Zagreb

gramofonsko snimanje na daljinu

Snimat će se božićne pjesme pjevane
od zagrebačkih klerika, uz sudjelovanje
prisutne publike, pod osobnim ravna-
njem g. N. Fallera, opernog ravnatelja.
Gramofonsko snimanje na daljinu, po-
moći telefonskog električnog voda,
predstavlja danas

senzaciju tehnike!

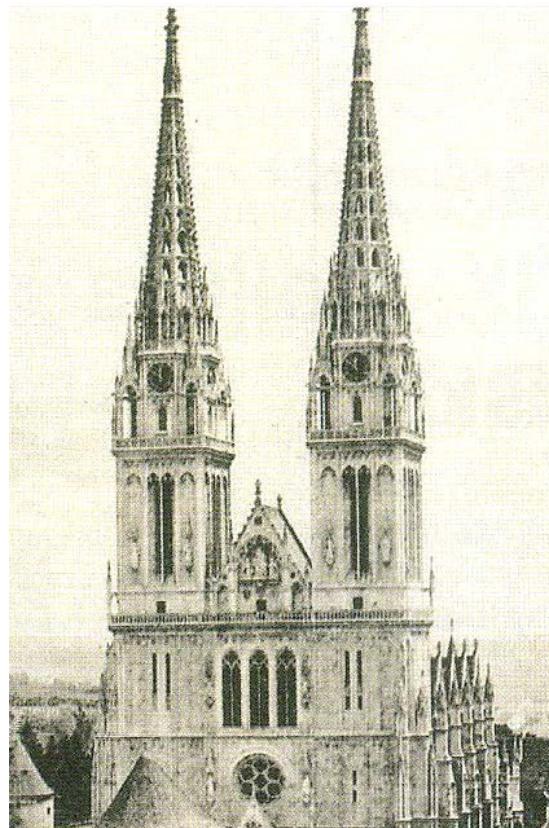
Da bi ove ploče naših božićnih pie-
sama ispile što savršenije i veličajnije

**pozivamo zagrebačko
gradjanstvo**

da u što većem broju prisustvuje ovom
velikom činu u našoj stolnoj crkvi, te
da sudjeluje skupnim pjevanjem.

Vaš glas u gramofonu!

Edison Bell Penkala Ltd
Zagreb

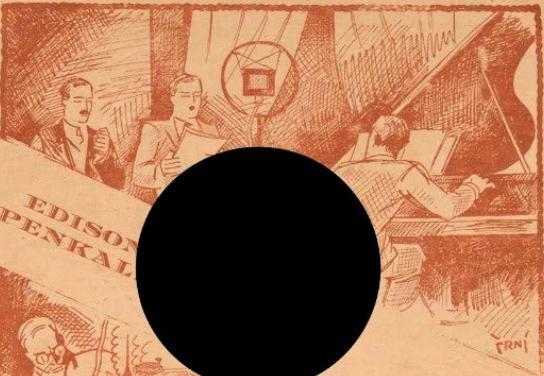

**snimanje božićnih pjesama u katedrali
prosinac 1927.**

Snimanje glasa električnim putem najnovija je tečevina. U Jugoslaviji uvela tvrtka Edison-Bell-Penkala takvo snimanje gramofonskih ploča. Na našoj slici vidi

“Fotografiranje glasa” *Kulisa, 1927.*

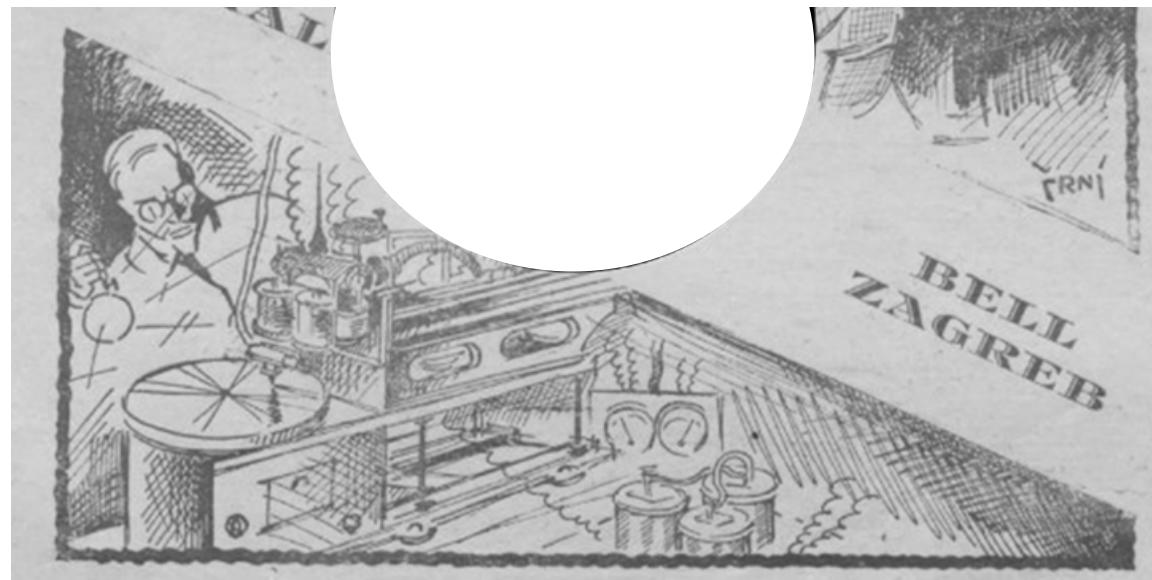

EDISON
PENKALA

BELL
ZAGREB

Edison Bell Penkala
omotnica ploča

BELL
ZAGREB

KAKO SE PRAVE GRAMOFONSKE PLOCE

U mlinu, gdje se melje masa

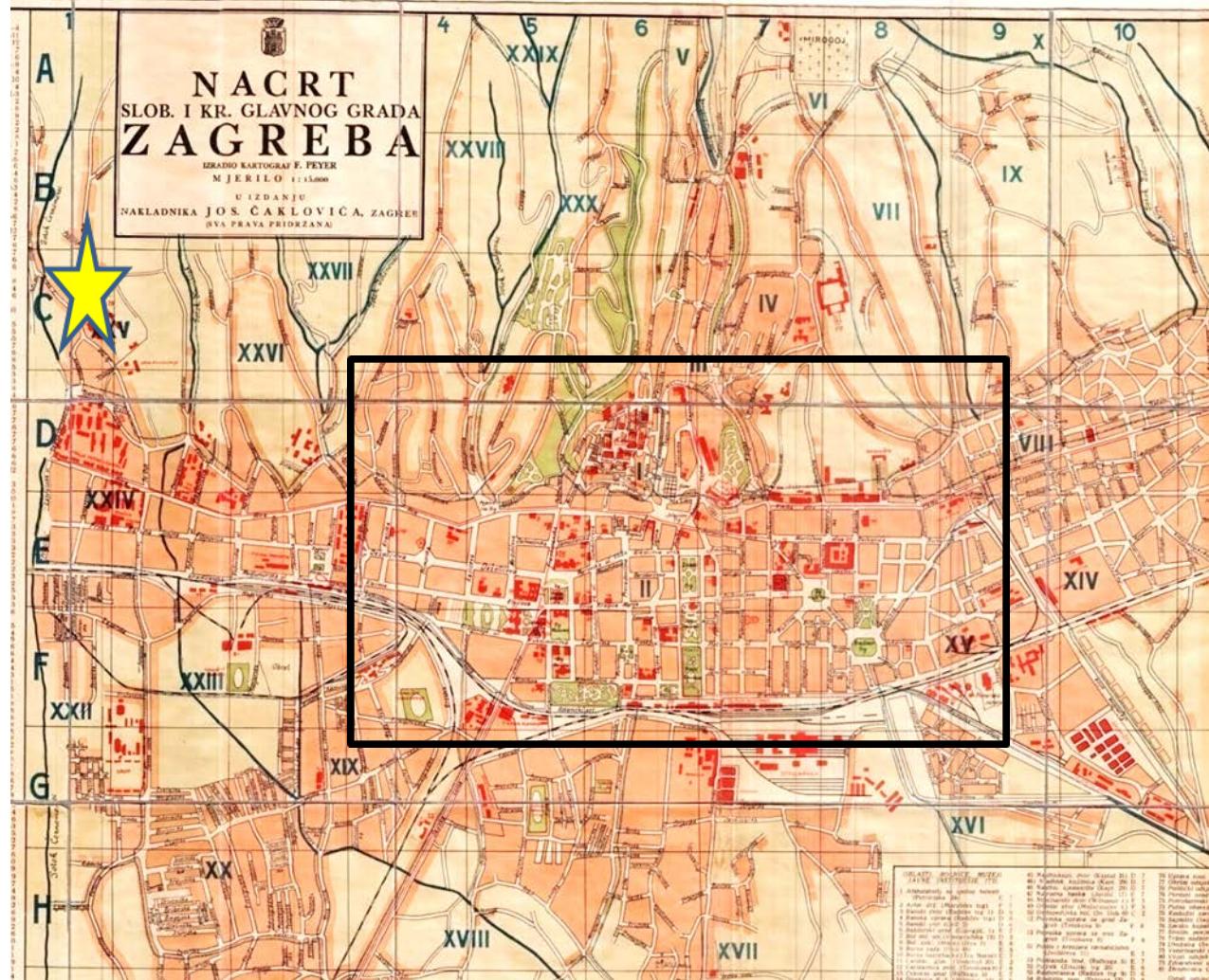
U stupi
Slika desno

Stare, uči nemoderne ploče,
razbijaju se i dolaze u mlin

Svakome je poznata ona malena, crno-sjajna ploča, koja može da ljudski glas sačuva u sebi. Nu malo će ih biti, koji su upućeni u bivstvo tog čuda. Još se naime može smatrati ta ploča kao čudo, ako i ne u smislu nečesa nadnaravnoga, kako misli primitivan svijet, ili kako bi držao čovjek, kad bi bio premješten iz prošlih stoljeća u naše doba. Uistinu je to čudo ljudskog izuma, čudo usavršenja tehnike. Na stotine ih tisuća imade, itovatelja i uživalaca, koji jednostavno uzimaju ploču u ruke kao gotovu činjenicu, i rijetko kada pomišljaju na to, kako je to uistinu, da nježna pjesma ili divna melodija, koju ste jučer čuli, da je danas ili sutra već ovjekovječena. Gramofonska ploča znači naime ovjekovjeđenje tonova. Nema sumnje, da je vrlo interesantan postanak te ploče od časa, kada bivaju glasovi i tonovi u nju ulovljeni, pa sve do posljednjeg trenutka, kada ostanu vječno živi u onoj crnoj masi. Primanje se glasa zbiva u studiu tronice ploča, gdje se govorena riječ ili pjevana pjesma ukopa u preparirane valjke od voska. Ti valjci su negativi ploče. U radionicama prenalažu se od tih negativa pozitivi na ploče od bakra ili ocjeli. Citav niz osobitih mehaničara sjedi kraj svojih pokretnih struga (Drehbank) a drugi kraj svojih stolova. Oni rade s povećalom urara, s crvenom olovkom, šilom i finom turpijom. Nije li koja brazda dosta duboka, to se ona šestilom i crvenom olovkom okruži na

„Kako se prave gramofonske ploče”, *Svijet*, 1930

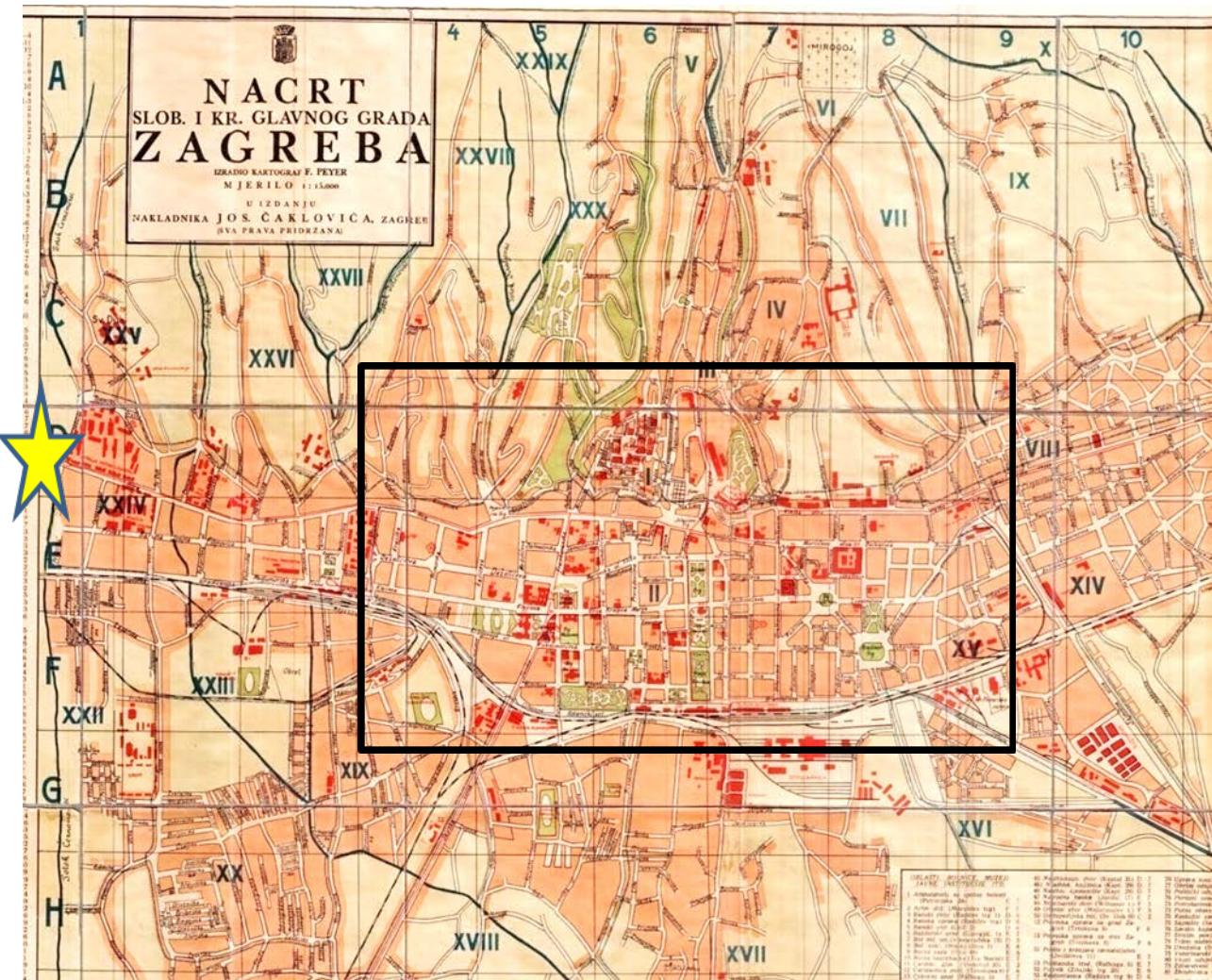
1938.
1. Elektroton

Elektroton

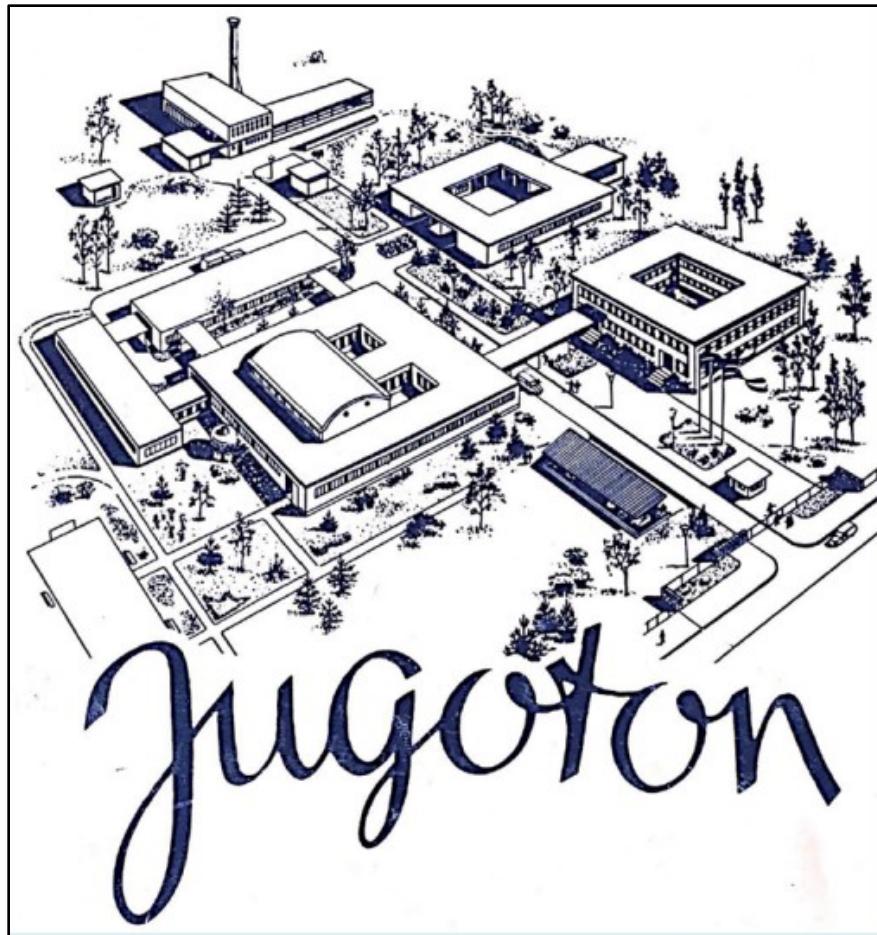
Sveti duh 50a

Elektroton
Beograd Zagreb Ljubljana

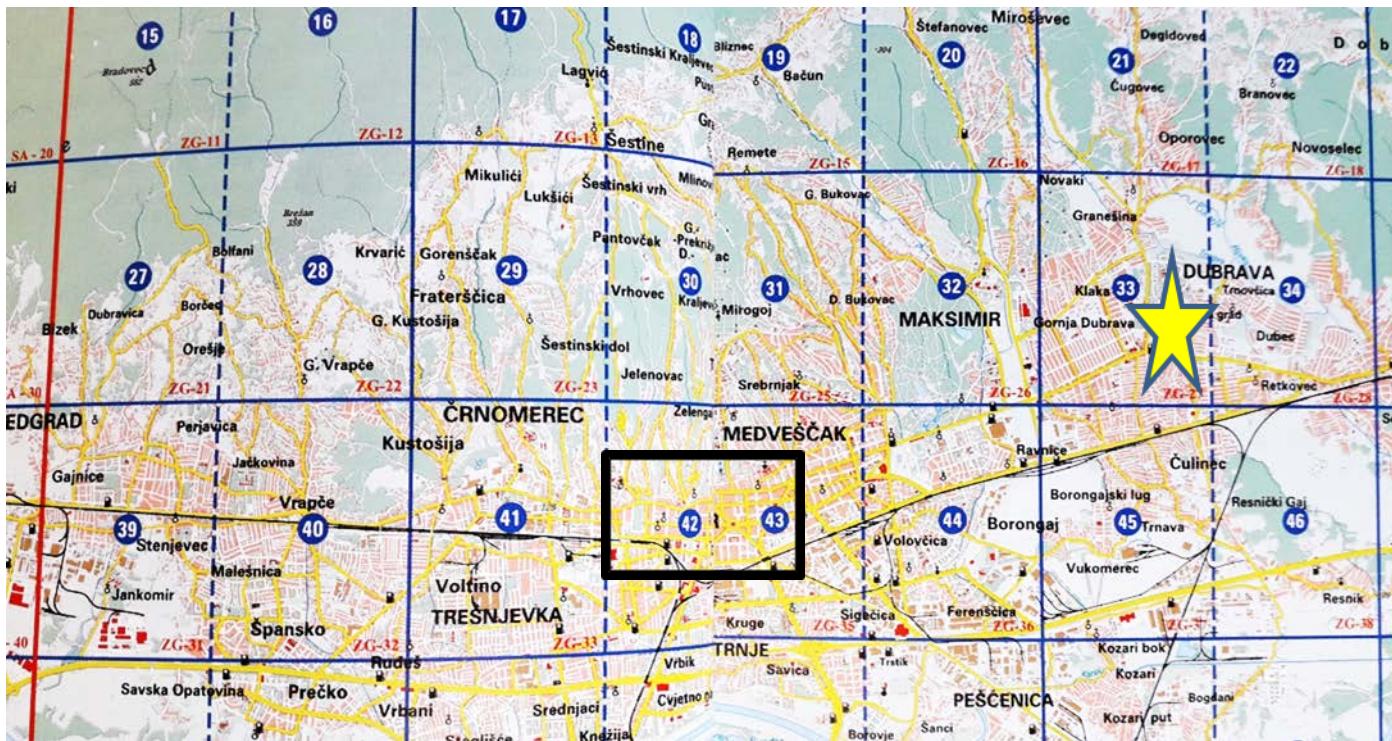

1947.
 1. Jugoton

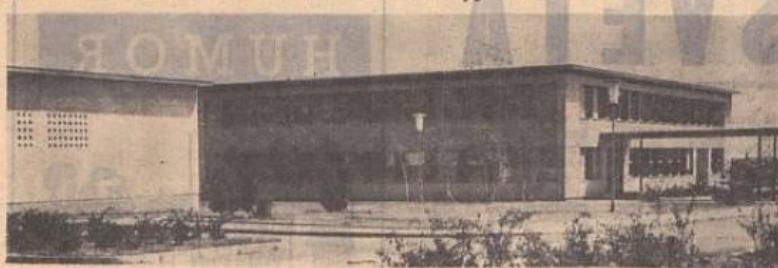
1963.

Niška – danas Makarska ulica 3

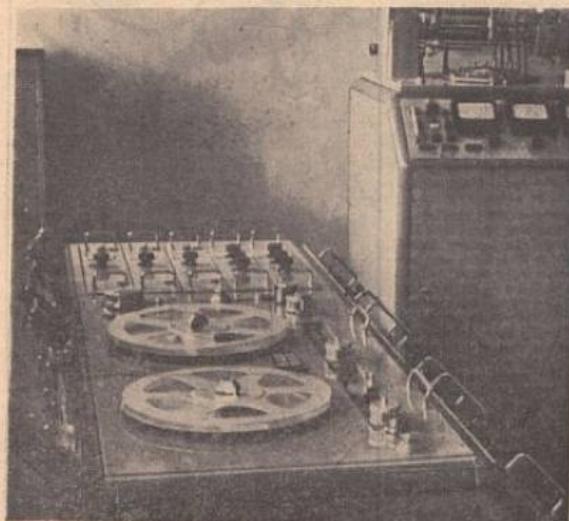

1963.
Jugoton

ROĐEN JE NOVI „JUGOTON“

Zabavna muzika izgradila džinu

Detalj odeljenja za prenimanjanje. U fabriki postoji i moderna akustična dvorana za snimanje. Oni će ovde moći da slušaju najčarobnije kompozicije u originalnom izvođenju i da ih prenese na svoje magnetofonske trake. To će biti garancija brezimene repertoara.

NOVA „JUGOTONA-VA“ TVORNICA PLO-ČA NIE SAMO SPER-TAKU ZA OKO ● VI-SE, BOLJE, KVALI-TEINUJE, LEPSE JEV-TINJE — OBĆEJAVA CITACIMA „RITMA“ DRUG SLAVKO KO-PUN, DIREKTOR „JU-GOTONA“

Usreda, 11. septembra u 11 časova pre podne, u Zagrebu je svrčano puštena u pogon nova tvornica gramofonskih ploča, „Jugoton“, imponirajuće zdanje koje otvara gubitku kompletnog procesa savremene moderne proizvodnje.

Najpre se obraćamo oni ma koji vole statistiku: nova tvornica gramofonskih ploča zahvata prostor od 35.000 kvadratnih metara površine, od čega je na 8000 izgrađeno 8 objekata razne veličine. Elegantske, svelte, supermoderne zgrade koje se ne stide sunca.

Nova tvornica — nov rezultat rada. Od nespremne, nedoterane i zanataške pra-

„Rođen je novi ‘Jugoton’“

„Zabavna muzika izgradila džinu“

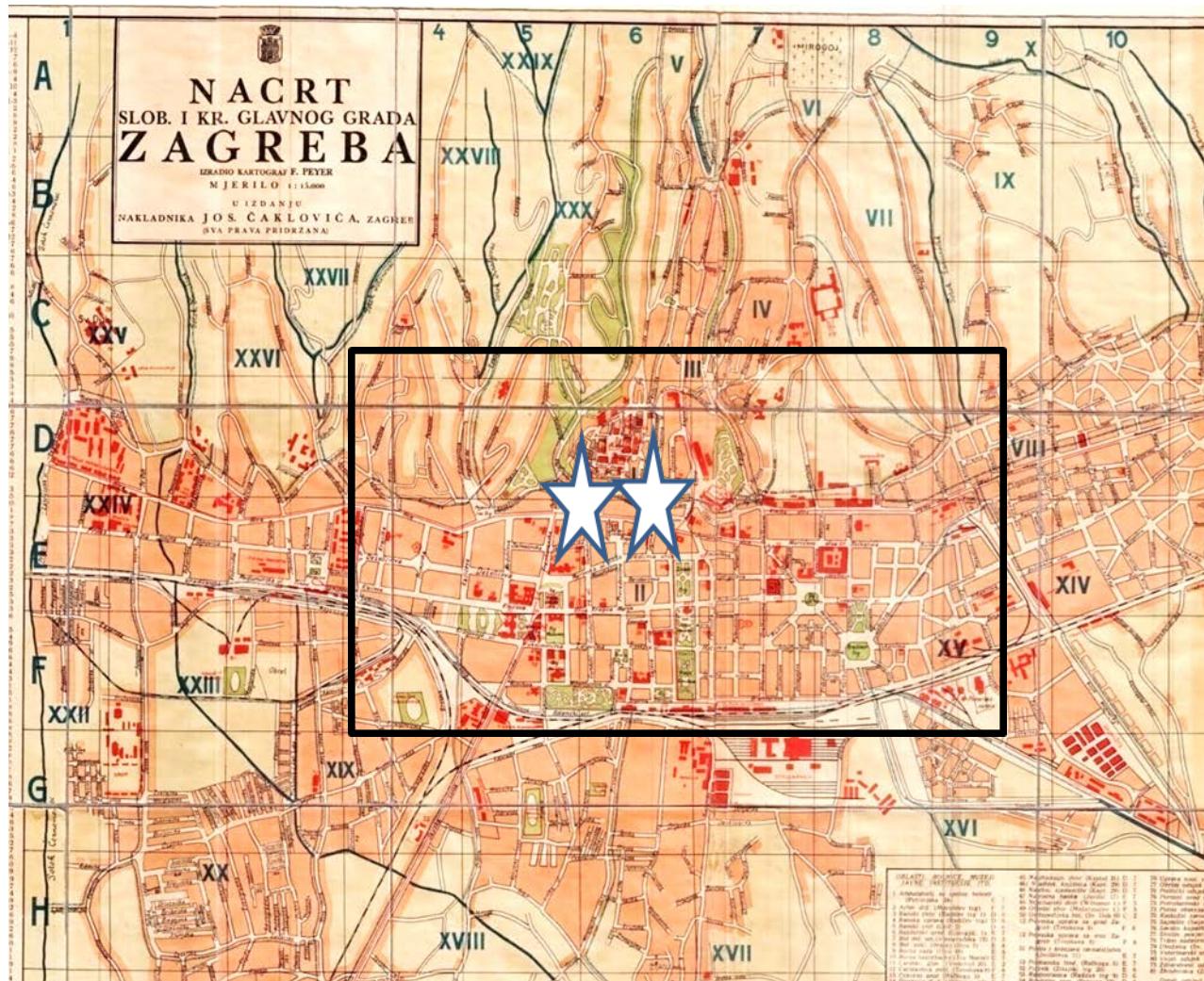
Siniša Škarica:
Tvornica glazbe – priče iz Dubrave

izložba
Istočno od raja, 2014.

„JUGOTON”

Autobus za radnike „Jugotona”, iz centra do tvornice „Jugoton”

1927.
2. trgovine gramofonskim pločama

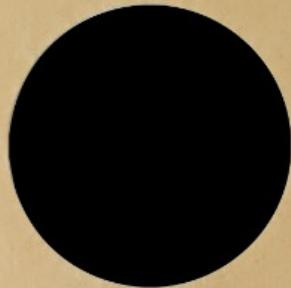
Prvo i najveće tvorničko skladište gramofona i ploča

M. DRUCKER

Ilica 39 • ZAGREB • 39 Ilica

► Prodaja samo zajamčenih novih ploča. ►

Solidna podvraća!

Solidna podvraća!

Najveća zaliha
gramofona i fonografa
u najboljoj vrsti!

Prodaja
uz tvorničke cijene!

Veliki izbor dvostranih ploča „GRAMOFON“ (sa oznakom „pisac andjeo“), „ODEON“, „FONOTIPIA“, „SOKOL“, „JUMBO“, „FAVORIT“, „ZONOFOON“, „LYROFON“ i inih tворiva, i to snimke hrvatske, srpske, bosanske, slovenske i internacionalne.

Velika zaliha najbolje vrsti liga, membrana, pera i drugih sastojina.

► Stare i rabljene ploče uzimam u zamjenu. ►

► Svakovrstne popravke obavljam točno i jeftino u vlastitoj radionici. ►

Mavro Drucker, Ilica 39

Edison Bell Penkala

prolaz Oktogon, Ilica 5

palača Prve hrvatske štedionice (većinski vlasnik
tvornice)

arhitekt: Josip Vancaš

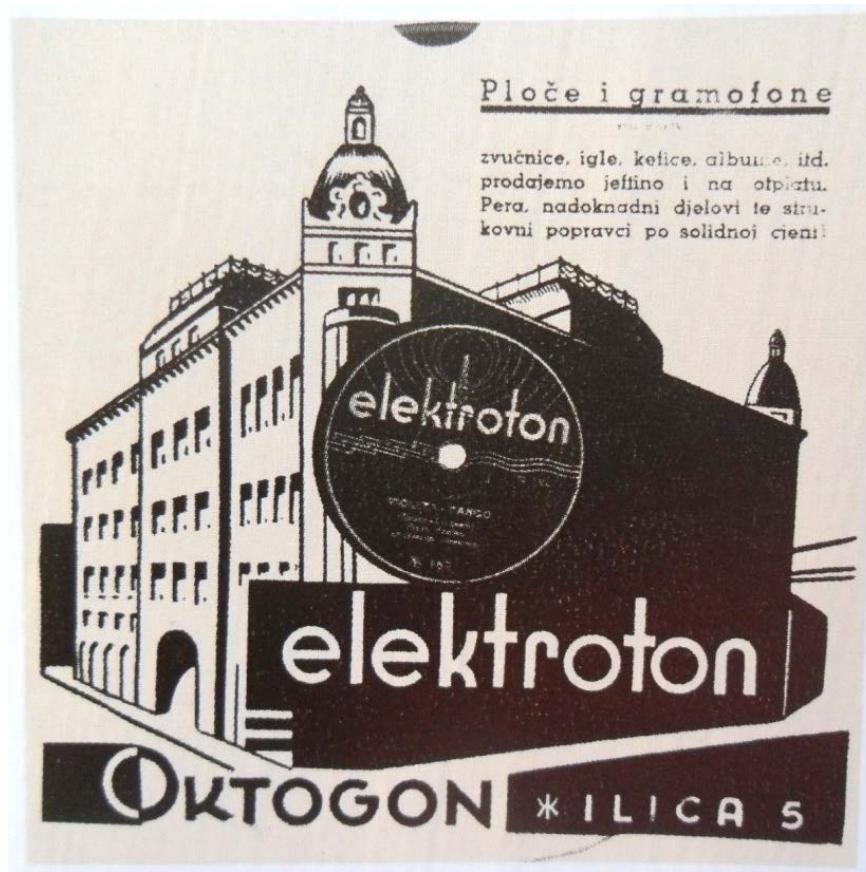

Oktogon

hr-cro.com

omotnica ploče Elektroton

Irma Pollak (Polak), sopranistica
(Ljubljana, 1875-Zagreb, 1931)

“upraviteljica gramofonskog salona”

Zagrebački zbor = Zagrebački velesajam
između današnje Marićeve ulice i Trga žrtava fašizma

300 električnih snimaka

pod ličnom upravom gospode profesora:

Albini, Faller, Sachs, Smodek, Baranović i Tijardović

**Najobljubljeniji operni i operetni
pjevači odnosno pjevačice pjevaju
isključivo za naše ploče.**

**Vašu najmiliju operu i operetu, te svaku pjesmu moći ćete slušati
u vašem jeziku i od vašeg najmilijeg umjetnika.**

Slijedeći umjetnici pjevaju isključivo za naše ploče:

Opere i narodne piesme:

gdje. Marta Pospišil
Zika
Vessel-Polla
Nožinić
Sestre M. i D. Oblak

gg. Vušković
Milutinović
Cvijanović
Rijavec

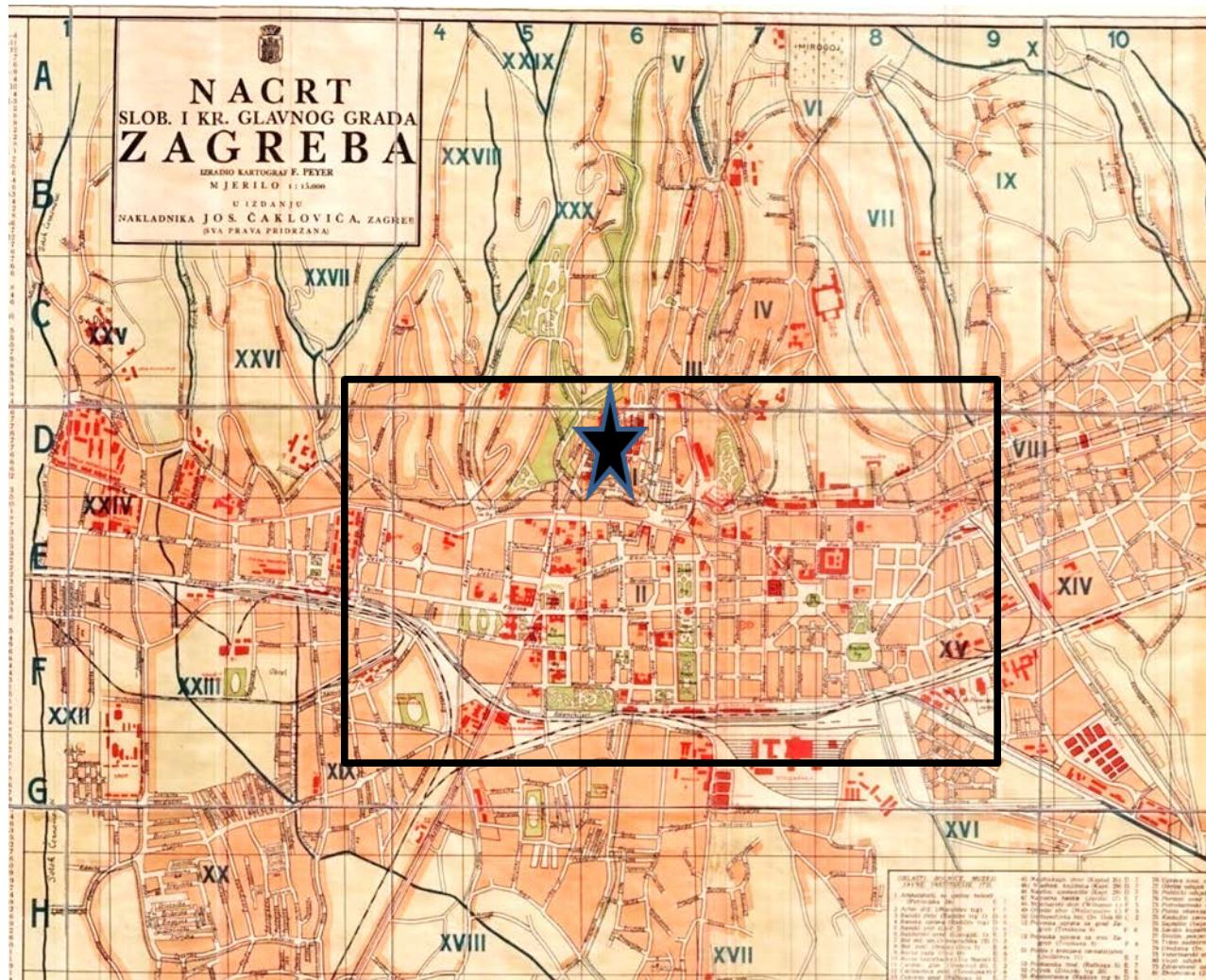
Hržić
Primožić
Vičar
Griff

Operete i šlageri:

gdje. Irma Pollak
Dubajić

gg. Paljetak
Dubajić

novinski oglas tvrtke Edison Bell Penkala, Zagrebački zbor,
rujan 1927.

1927.
3. Radio Zagreb

prva lokacija Radio Zagreba, 1926.
Trg svetog Marka 9

4. Slušanje ploča

Javna mesta

Hotel Esplanade

glazbeni uredni Ivo Tijardović

plesno natjecanje s pločama Edison Bell
Penkala, 1928.

Građanski domovi

šelak ploče u zagrebačkim građanskim domovima:

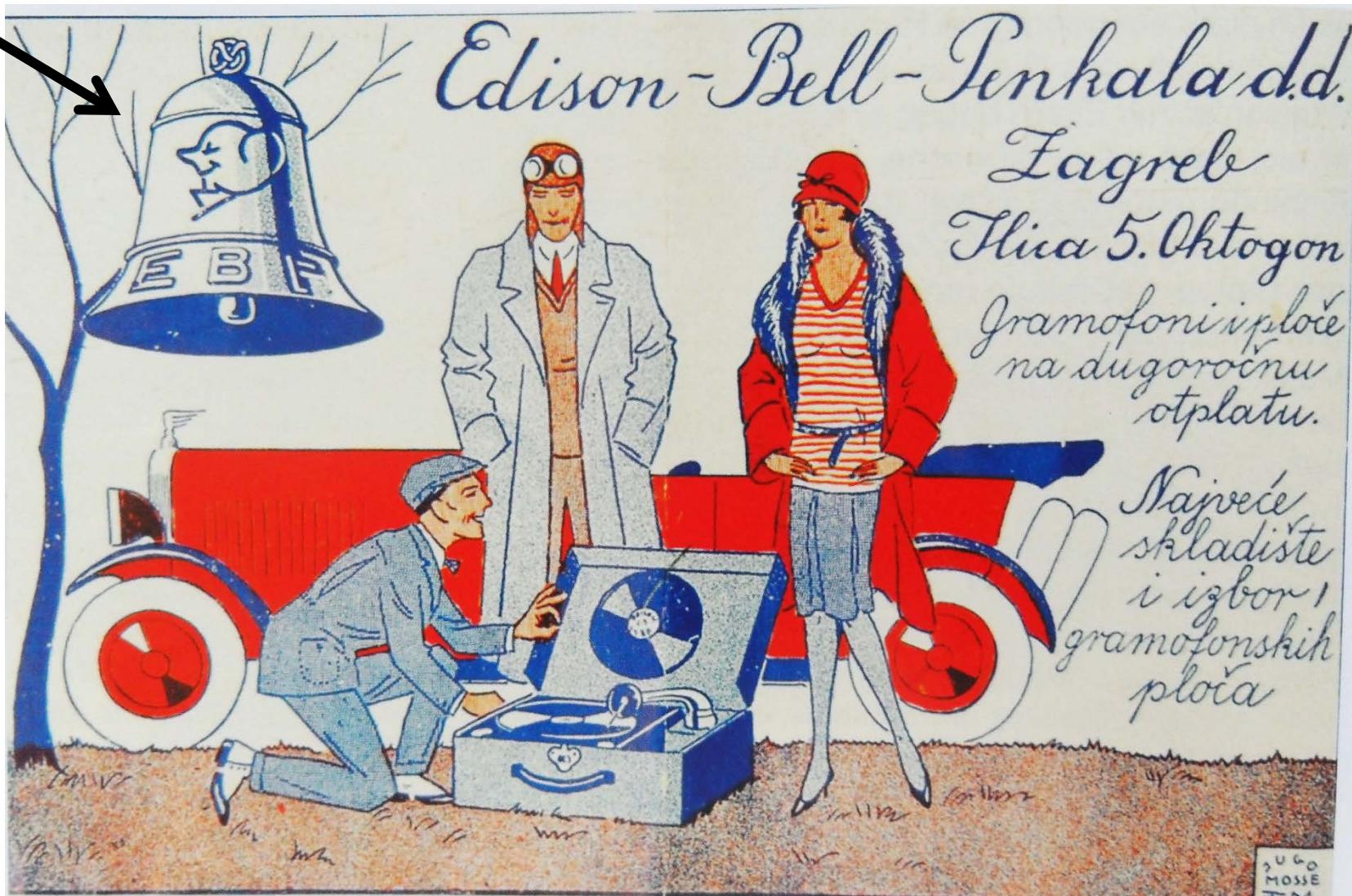
obitelj Erlich – Zdvoržak,
Mesnička ulica

obitelj Mirnik, Mihanovićeva
ulica

“Plesna Glazba u vlastitom domu!”

„Plesna Glazba u vlastitom domu
i staro i mlado”
Svijet, 11. 12. 1926.

“Najugodniji pratilac
jest gramofonski aparat”

“Najnovije ploče električno
snimljene”

Jutarnji list, 1927.

Topografija diskografske industrije u Zagrebu

1. Proizvodnja: tvornice, studio za snimanje
2. Prodaja: specijalizirane trgovine ploča i gramofona
3. Emitiranje: radio postaja
4. Lokacije na kojima su se slušale ploče: građanski domovi, javna mesta

Lokacije na kojima se čuvaju šelak ploče u 2022. godini

5. Knjižnice, arhivi, muzeji, privatne zbirke

Zvuci prošlosti – zbirka 78' Najstarija hrvatska zvučna baština

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

<http://mz.nsk.hr/zbirka78>

NASLOVNICA ZVUČNI ZAPISI GALERIJA O FONOGRAFIJI O PROJEKTU KONTAKT TRAŽILICA

ENGLISH

Naslovnica » Naslovi

ZVUCI PROŠLOSTI

ZBIRKA 78'
NAJSTARIJA HRVATSKA
ZVUČNA BAŠTINA

Naslov: Aci je sve smešno

Autor (izvođač): Binički, Aleksandar

Impressum: Edison Bell Electron

Objavljeno 1928.

Izdavački broj: Z.1226 / Z.355A

Format: mp3

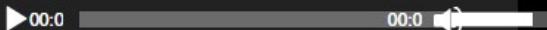
Jezik: hrvatski

Vrsta: zvučne snimke, glazbene

Predmet: zabavna glazba ; kupleti

Izvor: NSK Zbirka muzikalija i audiomaterijala

Prava: Slobodan pristup ; Sva prava pridržana

Naslov: Adieu mein kleiner Gardeoffizier (Pjesmi je kraj)

Autor (izvođač): Gessner, R. [Raimund]

Autor (izvođač): E. [Eddy] Walis

Impressum: Edison Bell Electron

Objavljeno [19--.]

Izdavački broj: Z 2060

Format: mp3

Jezik: njemački

Vrsta: zvučne snimke, glazbene

Predmet: zabavna glazba ; fox trot

Izvor: NSK Zbirka muzikalija i audiomaterijala

Prava: pristup iz NSK

slušaonica šelak ploča,
Ro&Do bar, Zagreb, srpanj 2022.
organizator: Projekt Diskograf, Dora Dunatov

Mikula Marušić
Pederin i njegove
ploče

Hvala!

Nada Bezić

nabezic@gmail.com

projektdiskograf@gmail.com